

Leop. Podlogar:

Iz zgodovine kranjskih trgov.

6. Lašče.

(Konec.)

Rot vikariat dobrepolske župnije se omenjajo Lašče leta 1662. Prvi vikarij je bil Gašper Mihelič (1661—63), drugi Ign. Genti (1663), potem Jakob Zhubey (1666—1670). Nadalje Jurij Oplenič (1676), ki je bil prej kapelan v Dobropoljah.

Peti vikarij je bil Ivan Starman (1680—84) in šesti Miha Lamut. Ta se omenja leta 1690., da je bival v Laščah, 1701. pa pri Novi štifti. Umril je v Dobropoljah l. 1709. — Dne 11. majnika 1701. je bila sežgana na grmadi zadnja čarovnica Marina Šušarkova. Na natezalnici je obdolzila tudi Lamuta, da se je z njo vred udeleževal čarovniških shodov. Lamutu so naglo sporočili, česa ga dolžijo. Pobegnil je v Belo Krajino, v svoj kraj. Za njim je potem vladalo Lašče še osem vikarijev (1694—1757). Vikar Pavel Marinčič je sezidal kapelo sv. Frančiška iz lastnega.

Leta 1743., dne 20. avgusta, je birmal v Laščah na prošnjo vikarja Jožefa Jurija Slakonja in ljudstva tržaški škof Leopold à Pettazi 137 otrok. Bil je na obisku pri svojem bratu Karolu, naddiakonu v Ribnici.

Leta 1781.—1795. je služboval v Laščah Štefan Končič. Iz njegovega časa se imenuje prvi laški učitelj. Zapisan je l. 1784. na orgljah v Dvorski vasi. — Te orglje so bile prvotno v Laščah, potem pa na Slevici do leta 1867. Ob njegovem času se je ustanovila tudi lokalna kapelanija pri Sv. Gregorju (1788) in na Robu (1789). Končičev duhovni pomočnik je bil leta 1790. Josip Valand, ki je postal l. 1818. goriški nadškof in umrl 6. jan. 1832.

Za časa, ko je bil vikar v Laščah Jakob Pušavec (1813—1826), so pognali Avstrijci Francoze iz naše dežele. Dne 20. septembra 1813. je taboril v Laščah general Palombini. Od tu je poslal generala Peyremont proti Krki. Kmalu za njim pa je poslal laškega učitelja Andreja Kaučnika, znanega ljudskega pevca, da ponese pismo na Peyremonta. V pismu je razkril načrt, kako misli uničiti Avstrijce pri Višnji gori in Žužemberku. Kaučnik, ki je kot učitelj na Krki in v Dobropoljah poznal vsa pota, je prišel — v tabor Avstrijcev. Dne 24. septembra so padale prve granate na francosko taborišče med Laščami in Sv. Rokom. Naslednji dan je udaril od Rašice grof Esterhazy, od Ponikev grof Stahremberg in Milutinovič, od Retij semkaj pa stotnika Benko in Sterkovič. Nenadoma napadeni Francozi so zbežali v velikem neredu čez Lužarje proti Cerknici. Na hribu Sv. Roka sta se pa branili dve stotniji Francozov še v soboto 25. septembra. Avstrijci so zajeli ondi šest častnikov in tristo mož. Mrtvih je obležalo šest mož in trije konji; izmed Avstrijcev pa sta bila ranjena le dva. Oba sta drugi dan umrla in bila pokopana na pokopališču ob cerkvi.

Za vikarija Ivana Marenka (1826—1839) je razsajala v Laščah kolera. Pesnik Levstik je zložil l. 1855., ko se je ta morilka zopet pojavila, na čast sv. Roku pesem, pa se v nji spominja tega hudega obiskovanja. Kolero so zanesli na Kranjsko iz Italije prihajajoči vojaki, tako l. 1836. kakor l. 1855. Pomrlo je obakrat na koleri obilo ljudi. Pesnik poje:

Spomnite se, kaj vse se sliši,
Koder kolera divjá,
Kolko mrtvih je v hiši:
Tukaj trije, tamkaj dva.
Ta obležal je na cesti,
Ta, ko šel je na polje,
Oni bil mrtev na mesti,
Ta je ležal le pol dne.

Takrat je vse hitelo k Sv. Roku, prosit in priporočit se sv. Roku, varuhu in zavetniku pred kužno boleznijo:

S Polja, Roba in Škocjana
Poleg Laških farmanov.

Cerkev sv. Roka so pozidali ortneški gospodje Možgoni l. 1645., ko je davila po teh krajih še hujša morilka, kakor je kolera, namreč kuga. Zadnjikrat se je pojavila pri nas l. 1738., potem pa se je poslovila od naših krajev. Vsled množice mrličev so Laščanje l. 1855. premaknili pokopališče od cerkve ven iz vasi na sedanji prostor.

Župnik Matevž Frelih (1871—1885) je podrl l. 1876. pri južni cerkvi zvonik, ki je bil še od stare cerkve, in dozidal l. 1877. sedanja dva zvonika in med njima lepo fasado s kipom Bremadežne. Ta kip je delo domačega umetnika Franc Jonteza, stvaritelja Levstikovega spomenika, ki stoji na trgu pred cerkvijo.

V laški župniji so rojstni kraji znamenitih slovstvenikov: Trubarja, Levstika in Stritarja. Do 1. januarja 1907. je spadala Rašica, rojstni kraj Primoža Trubarja (1508—1586), v župnijo Škocjan pri Turjaku. S tem dnem je bilo pa utelešena z vasjo Podlog vred laški župniji. Trubar slovi kot slovenski reformator, stvaritelj in začetnik tiskane slovenske literature.

V Spodnjih Retjah »pri Joškovi« se je rodil pa Franc Levstik (1831—1887), že omenjeni slovenski pesnik, jezikoslovec in kritik. Slovenski narod mu je postavil spomenik pred laško cerkvijo dne 11. avgusta 1889.

V Podsmreki pri Rihtarjevih je pa stekla zibelka Josipu Stritarju (r. 1836), ki slovi kot slovenski pesnik, pripovednik, dramatik, kritik in estetik. — V tej vasi je umrl 28. oktobra 1888. Janko Gruden, notarski kandidat, ki je pod imenom »Bogomil« pošiljal svoje pesmice v »Zvon«. Njegove pesmi so satirično-šaljivega značaja.

Lašče so, kakor povedano spredaj, najmlajši trg na Kranjskem, povišane do časti trga po odloku cesarja Franca Jožefa I. z dne 31. maja 1913.

Leta 1912. je isti cesar podelil notranjskemu trgu Postojna mestne pravice. Kmalu potem sta prosili dve večji vasi za podelitev tržne pravice, Lašče in Dobropolje. Odkar je namreč stekla mimo teh krajev železnica (22. septembra 1893), od Ljubljane na Kočevje, se je začela lesna obrt v laškem okraju nenavadno hitro razvijati. Dobropolje je postalo tako-rekoč lesni trg, kjer se je odlagal les in lesni izdelki iz celega okraja. Vlada je nameravala premestiti cesarske urade iz Lašč v Dobropolje in isto povzdigniti v trg. Uradi bi bili premeščeni v vzhodni konec sodnega okraja, Laščam pa zadan huđ udarec.

Laški občinski odbor je zaznal za to vladno namero. Župan Josip Virant († 1918) je takoj vložil pri najvišjemu dvoru prošnjo za podelitev tržnih pravic vasi Lašče (21. dec. 1912). V prošnji je poudarjal, da so se razvile Lašče tekom pol stoletja iz siromašnega sela v znatno vas, ki prekaša z uradi, šolami, gospodarskimi in obrtnim zadrugami, vsakovrstno trgovino in živahnimi semnji ne le večino kranjskih vasi, ampak tudi marsikateri kranjski trg. V prošnji je jasno dokazal, da čaka nadaleč slovečo vas s premestitvijo uradov vsestranski polom.

Vlada je vzela prošnjo na znanje in začela natančne preiskave in poizvedovanja. Po temeljitih preudarjanjih je slednjič predložila vladarju predlogo, naj se podeli Laščam čast in pravica trga. Cesar Franc Jožef I. je predlogi ugodil in dne 31. majnika 1913. leta podelil Laščam čast in pravico trga.

Bogomil Gorenjko :

Kdor ni sejal, kakó bo žel?

Kar cvetja nam je dala vesna,
pobrala ga jesen je resna:
prinesla priðnemu sadove,
mu napolnila je kleti,
lenuhu pa njegà hramove
je napolnila le s skrbmi.

Življenje pač je doba resna;
sejaj, dokler ti sije vesna!
Lenuh, ki je brez dela taval,
ki ni oral, ki ni sejal,
ki plel ni, ki ni okopaval —
mar kdaj je z njive sad jemal?

